

Iz osebne korespondence Frana Albrehta

Pričujoče odlomke je odbrala Vera Albrehtova, ki so ji bila pisma namenjena. Četudi le nekateri od njih segajo v gledališko problematiko, ti odlomki tako živo osvetljujejo naše razmere zlasti v letih neposredno po prvi vojni, hkrati pa razodevajo zanimive poglede pisatelja, dolgotletnega gledališkega kritika, da prav gotovo sodijo tudi v našo revijo.

Uredništvo

22. VIII. 1919 — pismo na Bled

...Danes sem imel glede »Svobode« s Prepeluhom precej dolg disput, iz katerega posnemam, da se strahovito boje ti vladni socialisti komunizma. Prepeluh je želel vedeti, kako stališče nameravam zavzeti v tem svojem literarnem časopisu, nakar sem mu jaz razložil, kaj je pravzaprav bistvo literature, to namreč, da je tako daljna od vseh teh političnih struj in gibanj, kakor dan od noči. Da pa moje izobraževalno delo v stranki absolutno ne tangira mojega lastnega političnega naziranja glede taktike in končnih ciljev. Moral je soglašati z mano. Ampak ta strah ofic. socialistov pred komunizmom je naravnost grotesken. Štebijeve in Pleškove, kot sta mi povedali, nobeden teh oportunistov ne pogleda več. Strašna zamera — strašen razkol. Jaz pa, ki sem videl za kulise in znam čitati ljudi in njih dejanja — nemo motrim ves proces in ne najdem v vsem nič drugega nego briljantno snov za najgrotesknejšo tragikomedijo o Slovencih. Dovolj de politicis!...

26. VIII. 1919 — Na Bled

...Pričel sem obširneje koncipirati tisto filozofsko delo, o katerem sem ti že pravil, prevajam Hamsunov »Glad« (ne vem še, kje ga bom izdal, morda porečem Uhliřu, ako bi dobro plačal), Glonarju sem obljubil članek za »Zvon« o tem pisatelju, ki je ravnokar prejel Nobelovo nagrado, kar me je zelo obveselilo. Kaj delaš Ti? Ali kaj pišeš? Pleškova me neprestano vprašuje glede pravljic. Si-li kaj napisala?... V gledališčih se je pričelo živahno delovanje. 15. septembra se otvori sezona. Drama pripravlja kot otvoritveno predstavo Andrejeva »Dnevi našega življenja«. — Golije ne vidim nič. Z Levstikom, ki je precej huđ nanj radi tiste afere, sta se zadnjič menda precej sprla. Levstik se baje preseli na Dolenjsko, kjer ima stanovanje, kot mi je pravil včeraj. Zdaj je še v Ljubljani. — Tudi Oton je prišel s sklepom, da se potegne čisto v ozadje. Res ga zvečer ni nikjer videti...

26. V. 1920 — pismo na Bled

...Drugače zdaj v Ljubljani ni kakih posebnih novic. Tiste »revolucionarje« drja. Lemeža, Petriča in dr. so v soboto zvečer že vse izpustili. Lemež je bil že pri meni v uradu. Tudi z Golouhom sem spet govoril...

11. VIII. 1920 — pismo v Topolščico

...Danes popoldne ponesebam Bambergu rokopis pesmi in pa tisti prevod, toda imam žalibog malo upanja, da se mi kupčija posreči; vsi založniki so — kot pravijo — strahovito založeni z rokopisi. Bamberg izda te dni neko Cankarjevo neizdano knjigo »Mimo življenja«; rokopis mu je ležal 12 let. Knjiga izide menda na krasnem papirju... Kar je političnih vesti, pa menda itak izveš iz časopisov. V nedeljo je bil velik komunističen shod pred Slonom, popoldne veselica na Koslerjevem vrtu. Seznanil sem se z nekaterimi Hrvati in Srbi. Sinoči pa je bilo uradniško zborovanje v »Unionu«; zelo bojevito. Besede, besede...

19. VIII. 1920 — pismo v Topolščico

...Drugače ni posebnih novic. Tista moja govoranca v nedeljo je menda ljudem ugajala, sicer pa je bilo bolj šibko obiskano; veselice popoldne se nisem udeležil. V ponedeljek se je pripeljal iz Amerike Etbin Kristan; delavstvo ga je pričakovalo z godbo na kolodvoru. Jaz ga doslej še nisem videl.

Tudi Otona Ž. nič ne vidim, ker ne hodim v klet. On je zdaj zelo zaposlen. V ponedeljek so se pričele vaje, ki se vrše zdaj vsak dan trikrat. Najprej misli dati »Za narodov blagor«, potem Andrejeva »Anfiso«, Strindbergovo »Gospico Julijo«, Shakespearjev »Sen kresne noči« itd. Pripravljenega ima že obilo gradiva.

Jaz pa venomer tuhtam, kako bi si mogel izboljšati svojo (najino) materijelno stran. Tone Štebi je prestavljen v Belgrad za centralnega obrtnega nadzornika v ministrstvu za soc. politiko. Menila sva se nekaj, da bi prišel k njemu za sekretarja, kar bi se, mislim, že dalo narediti. Tako bi preskočil nekaj razredov, a ima stvar to slabo stran, da bi bila midva za kake pol leta ločena, ker dobiti v Belgradu stanovanje, je popolnoma izključeno...

brez datuma l. 1920 (zač. sept.) — pismo v Topolščico

...V Ljubljani gostuje zdaj ruska drama. Doslej sem videl »Pygmaliona« od B. Shawa in pa L. Andrejeva »Anfisa« — moram reči, da so mestoma sijajno igrali. Če bomo imeli Slovenci čez deset let takšno dramo, smo lahko zadovoljni. Zlasti poslednja me je res silovito pretresla in mi ugajala v vsakem oziru, posebno še, ker sem mnogo bolje umel nego prvo. Hiša je vedno nabito polna in ljudje kar besni ploskajo, tudi če ne razumejo drugega kot kak »horošo«. Danes igrajo Arcibaševo »Ljubosumnost« — pa ne grem gledat, ker so cene vstopnicam precej višje nego običajno... Kaj pa Vi tam gori? Ali ste že vprizorili »Mati«?

Pravkar sem opravil tudi korekturo 1 pole svojih pesmi. Knjižica bo po obliki precej mala, a upam, da zelo okusna. Naslovno risbo in sklepno vinjeto je napravil dokaj srčkano mladi Kralj. Mislim, da Ti bo všeč.

Štebi se je vrnil iz Belgrada in dejal, da bi me lahko nastavil samo s tako plačo nekako v IX. raz., da bi še sam komaj živel tam doli, če bi hodil v gostilno. Kvečjemu če bi oba hodila v urad. Ampak to seve ne gre in zato zaenkrat ne mislim na to. Sicer pa me pri stranki venomer prosijo, da bi intenzivneje sodeloval, toda tudi to ne gre, da bi se ji čisto udinjal. Jutri se vrši pokrajinski svet, kamor so me povabili kot gosta: sem radoveden, kako izpade...

7. IX. 1920 — pismo v Topolščico

...Tako sem celo nedeljo — dopoldne in popoldne — presedel na tistem strankinem kongresu, ki se je vršil; zvečer pa sem bil ob devetih že v postelji... Meni ni prav nič dolgčas v Ljubljani. Ne, nasprotno, ampak ves bolan sem včasih od gnusa

*Albrehtova fotografija iz
članske izkaznice Penkluba
leta 1926*

*Fran Albreht z Otonom
Župančičem leta 1927 v
Ribnici na Dolenjskem*

do te sluzaste megle, do teh malih, majčkenih, najmanjših ljudi in do teh ničvrednih močvirnatih razmer, v katerih gazimo in se kobalimo. Sicer pa — kaj bi pripovedoval! Ti sama veš najbolje, kako je. Jaz se odpravljam v svoji duši — v svet! In morda ni več daleč čas, draga, ko vzameva potno palico v roko. Kaj bi tod? Ali je kje zapisano, da se moram za blagor očetnjave zadušiti v nji? Oprosti mi, draga, morebiti so pikre moje besede danes. Venomer prihajajo ljudje in govoričijo nekaj. O nekakšnem dolgčasu, o nekih visokih službah v Belgradu — vrag vedi, o čem vse! Kaj meni to mar!

9. IX. 1920 — pismo v Topolščico

... V Ljubljani nobenih posebnih novic. Pri gledališču so od tiste ruske družbe, ki je tako izborna igrala, angažirali 12 igralcev za bodočo sezono. Zanimivo, kaj? Tako bomo imeli krasno dramo. Zavezali so se naučiti v 2 mesecih slovensko, vmes pa bodo dajali čisto ruske stvari. Jaz se že počteno veselim, tudi Ti, upam, se ne boš dolgočasila, ko prideš sem dol...

22. IX. 1920 — pismo v Topolščico

... Priložil sem tudi eno knjigo, ki je menda še nisi brala in pa dvoje Gledaliških listov, ki sta dozdej izšla. Drugih takih knjig, žal, momentano nimam pri rokah. Jaz čitam samo rusko — drame Andrejeva, ki sem ga pričel visoko ceniti. Prebral sem že drame »Ignis sanat«, »K zvezdam« in »Anathema« — nekaj moderni ruski Faust, sijajno in veliko delo. Zdaj se pripravljam, da preberem še »Žizn čelovjeka«, »Car golod« in »Okeon«. Lahko si predstavljaš, čemu me s toliko silo privlačijo drame. Zraven je na moji nočni omarici polno socialistično-komunistične literature — za izpremembo takorekoč nekaj utile et dulce...

25. IX. 1920 — v Topolščico

... Ljubljana se je slednjič prebudila iz svojega dolgega poletnega dremanja, odeta v prah in dolgčas. Gledališča so se odprla. Prva predstava Drame — »Za narodov blagor« — je bil strahovit polom. Oton Ž. se je kar zaprl doma v sobo in od samega sramu ni šel par dni med ljudi. Menda se je ukvarjal celo s samomorilnimi nameni. Jaz sem ga skušal malo »troštati«, in mu dokazovati, da stvar naposled le ni tako tragična in katastrofalna. Sicer pa to gotovo tudi ni, pač pa bo postal bolj oprezen. Zdaj je zaupal Sestu, ki mu je sveto garantiral za nekega Gregorina, kateri je zdaj podal Ščuko s tako začetniško neznanostjo, da je šla vsa komedija v franže. Dobro, da Cankarja ni več med živimi; bil bi počteno hud na Otona. Sicer pa, kaj se hoče — ali nisem pravil takoj, da tudi on ne bo delal čudežev! Dobro vsaj, da je odkril te Ruse; samo, da bi se kmalu privadili slovenščini! — Gled. list pa, ki ga izdajajo, je prav lep. Poslal bi Ti 1. številko, pa saj dobro vem, da ne boš več dolgo vzdržala tam gori...

8. X. 1920 — v Topolščico

... V zadnji številki »Maske« me je na strahovito nesramen način napadel tisti mladi Micić radi mojega članka v »Gledališkem listu«, »Igralec in kritika«. Kakor kozel se zaganja vame v svoji onemogli jezici. Pravzaprav se mi smili fante. Lahko bi vedel, da sem ga v stanju zmečkati kot uš. No, nekaj gorkega mu vseeno napišem, ne samo njemu, marveč tistim mnogim in premnogim...

22. X. 1920 — pismo v Topolščico

... Jaz sem pravkar prišel od dr. Prijatelja, ki je letos dekan filozofske fakultete. Dovolil mi je, da se naknadno inkskribiram, dasi je rok že 10. t. m. potekel. Kakor vidiš, sem se torej vseeno odločil. Jutri najbrže se vpišem... V Ljubljani vse po starem. V gledališču dajejo »Pohujšanje« in »Ljubimkanje« — nič posebnega. Tistemu Miciću sem odgovoril kot se spodobi. Odgovor izide tudi v »Maski«... Menda naše vojaštvo izpraznjuje Koroško, — kot si morda čitala. Tragična usoda tega naroda je napol zaključena! Pride samo še drugi, strašnejši del — jadranska konferenca. Kdo so potem Slovenci? Koroški, italijanski ali jugoslovanski? Človek bi obupal, ko bi ne čutil v sebi, da je še nekaj drugega, nego samo tisto, kar nosi etnografsko ime »Slovenec«...

19. VII. 1921 — na Bled

... Včeraj sta prišla Cirila in Štebi iz Belgrada. Cirila ostane v Ljubljani (pa še nisem govoril ž njo), Štebi gre za par mesecev nazaj. Zelo me vabi s sabo, da bi mi pri Obrtnem uradu preskrbel mesto, a pripoveduje obenem o grozni draginji, ki tare uradništvo tam doli. Zato se je težko odločiti...

Z Mileno sem včeraj in danes govoril radi Smrekarja, ker je Oton (dr. Haus) poslal prošnjo nazaj s svojim podpisom, da jo reši zdravstveni odsek. Zdaj pojde Milena tja, da pospešijo rešitev. O. ga sprejme tačas kot polnega plačnika. Plačati mu ne bo težko, ker mu bo Deželna vlada nakazala te dni 15.000 kron, kakor sem pozitivno zvedel pri predsedstvu od okr. glavarja Senekoviča. Ako ga kaj vidiš, mu lahko poveš to, morda ga bo razveselilo. Sicer pa mu bo itak Milena tudi pisala.

Danes je v »Slovincu« glede teh podpor neka silno zanimiva notica, ki pravi, da je vlada tistemu Suchy-ju (jaz ga poznam), ki je napisal (ali preplonkal) brošurico »Uvod v budizem« nakazala podporo — 40.000 k!!! Imenitno, kaj? Če je ta vest resnična, potem presega to vse meje. Kaj Župančič, Jakopič in drugi — gospod Suchy, pisatelj brošuric in storjic o ljubljanih pijančkih, bivši denuncijant ljudi protiaustrijskega mišljenja med vojno itd.! Da, tako se gradi ta država. Gorje ji. Kako nas bo klel rod, ki pride za nami!...

15. VII. 1922 — v Kraljevico dopisnica

... Tudi Otonu mnogo pozdravov! Naj ne pozabi na »Z v o n«!

19. VII. 1922 — v Kraljevico

... Otonu se lepo zahvaljujem za prijazno karto, z dramo, žal, za enkrat še ni nič, sem preveč okomotan na vseh plateh, da bi se mogel uspešno zbrati in mirno delati svoje. Reci pa mu, da ga zelo prosim za kak odlomek iz »Cyrana«, tista slavna balada mora biti zraven. Najboljše je, če kar Tebi da rokopis in mi ga Ti pošlješ. Pa t a k o j! Zelo rabim. Gradiva dobrega nič! Nemara ima kako pesem? To bi me veselilo! Mole mi je obljubljal in obljubljal, nazadnje pa je popihal. To so sodrujniki! Koliko imam skrbi!...

27. VII. 1923 — v Dobrno

... Jutri ne pojdem k mami, ker moram v nedeljo v Kamnik. Breznik nas je pozval, da se pomenimo glede izdajanj Tiskovne zadruga. Pričeti nameravajo izdajati neko kulturno-politično in socijalno revijo. Sestanka se udeleže poleg Prijatelja, Žerjava tudi Župančič, Levstik in še več drugih. Jaz moram napraviti poročilo o Zvonu

o sedanjem in bodočem programu. No, bomo videli, kaj hočejo pravzaprav. Jaz se, bogme, ne silim za urednika. To jim povem. —

... V Ljubljani je puščoba, da se bog usmili. Dvakrat sem zvečer zašel k Belemu volku radi Prijatelja, da sem se nekaj pomenil z njim glede onega sestanka v Kamniku.

20. VIII. 1923 — v Podjebrady

... V jugoslovanskem javnem življenju zdaj nič novega. Samo preklanje in besedičenje. Pri »Narodu« so neznanci (Orjunaši?) pobili šipe radi pisanja zaradi Triglava. Drugače vsa naša politika (razen lokalnih spopadov) spi pravično in zasluženno spanje; da bi ga spala vekomaj! —

5. III. 1925 — v Ptuj

... Drugače ni v Ljubljani nobenih pretresljivih novic. Podbevškove »bombe« smo srečno prestali, »Kritiko« tudi in nazadnje celo »novo« umetnost »Novega odra«. Na, to ti je bil hec, o tem Ti bom še pravil. Vsi smo bili tako vshičeni, da smo — Oton, Ani, Juš, Gruden in jaz — morali kreniti se nekoliko okrepcat v Ljubljanski dvor.

23. VII. 1926 — v Dobrno

... sicer bi pa rad prej tukaj končal tisti feljton za »Jutro«, ker me Kosovel strašno priganja. On je bil silno navdušen zanj in pravi, če bi ne bil na dopustu, da bi dosegel, da bi se ponatisnil v posebni brošuri. Smešno. Nazadnje si bom še domišljjal, da sem bogve kakšen potopisec... Tudi Pilon mi je pisal iz Ajdovščine, da je dobil povrnjen tisti denar in da »nestrno pričakuje nadaljevanja«. Danes sem na cesti govoril z go. Prijateljevo; bila je 7 tednov v Parizu; pravi, da se je pričelo močno dražiti. Ubogi Francozi! Čitala si gotovo, da nam znižujejo plače. Res, samo tega je še manjkalo. Znižali pa niso tistih ogromnih skrivnostnih fondov, ki jih je vse polno v proračunu — zares, to je najpristnejša jugoslovanska svinjarija. Zakaj kdor jemlje bogatino, je morda tat, kdor pa jemlje siromaku, spada gotovo na vislice. Kaj hočejo? Da pričnemo krasti? Sicer pa še davno ni konec vseh dni.

15. VIII. 1926 — v Dobrno

... Danes sem prejel od nekega dunajskega pisatelja prošnjo, naj mu pošljem za nekakšno Weltanthologie, ki izide jeseni na Dunaju, 4 svoje najboljše pesmi v originalu in v točnem nemškem prevodu. Poleg tega da naj imenujem še tri druge najboljše slov. sodobne poete, ki bi prišli v to sodobno antologijo. Zdaj prevajam to neumnost in se mučim s svojo klavirno nemščino; tako pride vedno kaj vmes, da ne morem zaključiti tistega feljtončka, ki me že pošteno jezi.

Danes popoldan se je nenadoma pojavil pri meni v pisarni — M. Jarc. Prosil me je, ako bi sprejel kak njegov spis za prihodnje leto Zvona. Nato pa je sedel in me pričel prositi oproščanja zaradi tistih čenč pred dvema letoma, češ, da ga zelo peče vest in da je pripravljen dati mi vsako zadoščenje v listih ali kakorkoli. Dejal sem mu, da ne rabim nobenega zadoščenja in tako sva se za silo zbotala. Mene veseli samo, da čas vse sam pravilno uredi. Vsaka krivica, ki jo človek stori, pada samo nanj...

V Dobrno? 1926

... Včeraj je bil Oton v Lj., imeli so 30 letnico mature. Menda se je zelo sprl s prof. Bučarjem. Zvečer smo posedeli malo skupaj.

Poslal sem tiste pesmi na Dunaj z nemškim prevodom (bedasto opravilo), napisal 10 pol poročila o teatru za »Razgled«, kjer bodo menda čisto dobro plačali. Ampak taka raztrgavščina, da se bojim, da bodo vsi hudi name. Ne morem drugače. Zdaj bom končal tisti feljtonček, drugi teden pa se spravim na povest za Vodn. družbo...

8. VII. 1935 Barbat na Rabu

... V Ljubljani je vse po starem, slovenska napredna politika čedalje bolj burkasta in kratkočasna. Slovenski poslanci pravijo, da ne marajo, da bi jih metali iz enega tabora v drugega, kakor se presiplje fižol iz ene vreče v drugo. Pa so res korajžni možaki, ti naši politični »prvaki«!

11. VII. 1935 v Barbat na Rabu

... Tudi pisarna je v redu. Prepeluhu sem plačal 1500 + 500 din. Včeraj se je pričel štrajk stavcev, ki po mnenju Kralja traja lahko tudi mesec dni. Jaz upam, da se bodo prej poravnali, tako da bomo vsaj drug mesec lahko izšli, če ne še konec tega. Na vsak način se Ti v Lj. še ne mudi, posebno, če Ti prija doli in če moreš izhajati.

Pred par dnevi sem bil zvečer pri Ferdu Kozaku... Tudi Šinigajda mi je naročil pozdrave zate. Prinesel je še nekaj denarja, ki pa sem ga takoj oddal za honorarje in preudjme.

Drugače se imam po navadi. Zdaj sem Stuartko prekinil in se spet lotil Edipa. Upam, da ga v kratkem oklešem. Nato moram končati še neko srbsko stvar za teater in v avgustu, če greva kam skupaj, se bom temeljito spet lotil Stuartove. Glede Edipa me že priganjajo, a plačali mi še zdaj niso vsega... Jože je odšel k ženi v Kamnik na grad; tudi njega delo zelo pritiska...

Pismo v Laško 1962. leta

... V junijski številki »Naše Sodobnosti« je Marjan Brezovar ocenil mojo knjigo. Ocena se mi zdi kar laskava. Res, Vera, če je človek doživel toliko krivic, nesreč, udarcev in brc v življenju in literaturi, mu je kar nekako nerodno, če pove kdo kaj pozitivnega o njem. Pa kaj bi! — je dejal Cankar. Še dobro, da je v meni tak stoičen, tak veličasten mir, ki že kakor od daleč gleda na vse, na svet, nase — razen na Tebe, ti moja draga in uboga!

De la correspondance personnelle de Fran Albreht

Les fragments présents des lettres de Fran Albreht, écrivain progressiste estimé qui a été pendant de longues années rédacteur de la revue Ljubljanski zvon, ont été choisis par sa veuve, Vera Albreht, à qui les lettres étaient destinées. Seulement quelques fragments de ces lettres touchent aux problèmes du théâtre, mais l'ensemble jette des lumières très vives sur la situation slovène spécialement dans les années qui suivirent immédiatement la première guerre mondiale, et ils révèlent quelques opinions personnelles très intéressantes de l'écrivain.